

עיונים לפרשת ויהי עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

לימוד אמונה

הרב שאולי גרינפלד

"ואין מקום זה מתאים לדבר על העניין הזה, אלא שדרכי תמיד בכל מקום שיש איזה רמז בענייני אמונה אבאר משהו, **כי חשוב אצלי לבאר יסוד מהיסודות יותר מכל דבר אחר שאני מלמד**".

הרמב"ם במתק לשונו, מעמיד בפנינו יסוד גדול-שאמונה צריך ללמוד. הרמב"ם לימד אותנו את כל התורה בחיבריו המקיפים והמסכמים, והחשוב ביותר בעיניו היה ללמד את יסודות האמונה.

החובה ללמוד אמונה, מובאת גם בשם הגר"א. וכך כתוב בספר תוספת מעשה רב⁷:

"והיה מחבב הגר"א ז"ל ספר מנורת המאור, וספר חובת הלבבות זולת שער היחוד, ובמקום שער היחוד היה **אומר שילמדו בספר הכוזרי הראשון⁸ שהוא קדוש וטהור ועיקרי אמונת ישראל ותורה תלויין בו**. והיה מחבב ספר מסלת ישרים ללמוד מקרא ואגדה ומדרשים דשם גנוזים אוצר יראת שמים".

רבינו הרב צבי יהודה הכהן קוק, ראה בלימוד האמונה את עיקר החידוש של ישיבת מרכז-הרב⁹:

"בתוך כל מחזור של תלמידים חדשים שבאים לישיבה יש מהם ששואלים **מה זה 'מרכז הרב', מה החידוש המיוחד והספציפי של ישיבה זו?** אין הכוונה לחידושים הלכתיים, אלא לחידוש בדרך הלימוד. הרי קיימות עוד הרבה ישיבות?

זאת הזדמנות לחזור על הדברים היסודיים שלא תמיד ברורים די הצורך. **על גבי לימוד הלכה לאמיתה של תורה, גם קיים לימוד אמונה**. אמונה אינה מצטמצמת רק באמירת 'אני מאמין', בְּזִמְרָא 'אני מאמין', או בריקוד

בפרשתנו יעקב אבינו מכנס את בניו אל מיטת חוליו, כדי להיפרד מהם, ולהשמיע לכל אחד מהם את דברי הברכה או התוכחה שמיועדים אליו. כמו שכתוב¹:

"ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. התקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם".

הרמב"ם בהלכות קריאת שמע², מתאר את אותה התכנסות:

"הקורא קריאת שמע כשהוא גומר פסוק ראשון אומר בלחש 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', וחוזר וקורא כדרכו 'ואהבת את ה' אלהיך³ עד סופה. ולמה קורין כן? מסורת היא בידינו שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, ציוו וזרזם על יחוד השם ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו, ושאל אותם ואמר להם: 'בני שמא יש בכם פסלות-מי שאינו עומד עמי ביחוד השם, כעניין שאמר לנו משה רבינו⁴ 'פן יש בכם איש או אשה וגו'?' ענו כולם ואמרו: 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד⁵, כלומר שמע ממנו אבינו ישראל: ה' אלהינו ה' אחד, פתח הזקן ואמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבח שבח ב' ישראל הזקן אחר פסוק זה".

בחירתו של יעקב אבינו שלא להיפרד מבניו לפני שיברר שישודות האמונה איתנים בידם, וכן דאגתו של משה רבינו להחזקת יסודות האמונה, מחברים אותנו לחיבתו הגדולה של הרמב"ם ללימוד יסודות האמונה, וכמו שהעיד על עצמו בסיום הפירוש למסכת ברכות⁶:

1	בראשית מ"ט, א-ב.	7	כ"א עמוד ב' אות ס"א.
2	א, ד.	8	הכוונה לכוזרי של ריה"ל, כונה כך כדי להבדילו מהספר כוזרי שני של דוד ניטו.
3	דברים ו, ה.	9	שיחות הרב צבי יהודה. תלמוד תורה עמ' 51.
4	שם כ"ט, י"ז.		
5	שם ו, ד.		
6	ט, ז.		

על אחד וכו'".

בספר הכוזרי אין כלל חקירה אם יש בורא לעולם. הספר פותח¹⁴ בסיפור על חלום שמלך כוזר חלם:

"אמרו כי מלך כוזר כאשר ראה בחלומו כי כוונתו רצויה לפני ה' ומעשיו בלתי רצויים, וצוהו בחלום לדרוש אחר המעשה הרצוי לפני ה', שאל פילוסוף על דעותיו".

והדברים נראים תמוהים ביותר: איך אפשר לכתוב ספר אמונה, שבו הכל מתחיל בחלום? ואם אני לא חלמתי, אז הספר כבר לא מדבר אלי?!

ויותר מזה, שהרי מלך כוזר משתמש בחלום כדי להסביר מדוע איננו מקבל את טענת הפילוסוף¹⁵:

"אמר לו הכוזרי: דברוך מספקים, אלא שאינו תואם לדרישתי. כי יודע אני בעצמי שלבי נקי ומעשי הגונים כלפי רצון ה', אלא שמשיבים לי שמעשים אלו אינם רצויים ואע"פ שכוונתי רצויה. לפיכך אין ספק כי יש במציאות מעשה מסוים רצוי בעצמו".

וכי איזו מין טענה היא זו, שאמרו לו בחלום שיש מעשה רצוי? וכי מי שלא אמרו לו, יכול להישאר עם דעותיו של הפילוסוף?

אלא בהכרח כוונת הכוזרי, שישנם דברים שאין צורך להוכיח. הנשמה יודעת את מציאות הבורא, והנשמה יודעת שישנו מעשה רצוי. הלימוד שלנו ממשיך מכאן והלאה.

אולי זו כוונת יעקב אבינו, אשר לפי הרמב"ם שואל את בניו אם יש בהם פסלות. יעקב שואל האם יש לכולכם נשמה בריאה, נשמה של אמונה? וכולם ענו "שמע ישראל: ה' אלקינו ה' אחד".

חזק חזק ונתחזק

'אני מאמין'. אמונה היא לימוד. **יש ללמוד לשנן ולחזק בקרבנו את יסודי האמונה** עד שתהיה להכרה וידיעה שלמה באדם כולו בכל **נשמת החיים** שלו, **ומתוך כך היא מתגלה בשכל ברגש** ובשאר החושים".

הרב צבי יהודה, בדבריו על האמונה המתגלה בשכל וברגש, רומז לפסקה שכתב אביו הראי"ה קוק זצ"ל בשמונה קבצים¹⁰:

"האמונה אינה לא שכל ולא רגש, אלא גילוי עצמי היותר יסודי של מהות הנשמה שצריך¹¹ להדריך אותה¹² בתכונתה. וכשאינן משחיתים את דרכה הטבעי לה - איננה צריכה לשום תוכן אחר לסעדה, אלא היא מוצאה בעצמה את הכל".

בקריאה שטחית, נראה לכאורה מדברי מרן הרב זצ"ל, שבמצב בריא וטבעי, אין צורך מלימוד אמונה, אלא הנשמה צריכה למצוא אותה בתוכה.

אך מובן שאם הרב צבי יהודה רמז לפסקה הזו, כאשר לימד על החובה ללמוד אמונה, הרי שודאי שלא זו היתה כוונת מרן הרב.

אלא ביאור הדברים, שאת עצם האמונה אנו מוצאים בנשמתנו, ללא צורך בלימוד של איזה שהוא תוכן חיצוני. אבל תוכן האמונה, יסודות האמונה - אותם צריך ללמוד ולברר, כדי שהדברים יבואו בצורה אמיתית ומדויקת. ולזה התכוון הרמב"ם שחשוב לו לברר יסוד מיסודות האמונה, יותר מכל דבר שהוא מלמד. חילוק זה, בין עצם האמונה לבין לימוד ובירור יסודי האמונה, הוא גם מה שרמז הגר"א בדבריו שהבאנו לפני כן, שאת הכוזרי יש ללמוד במקום שער היחוד של חובת הלבבות.

והיינו ששער היחוד עוסק בהוכחות שכליות לאמונה בה, וכך כתוב שם¹³:

"ולפיכך חייבים אנו לחקור תחילה **האם יש לעולם הזה בורא או לאו**, וכאשר יתברר לנו שיש לעולם הזה בורא שבראו ויצרו נחקור עליו האם הוא אחד או יותר

14 עמ' ב מהדורת הגאון מהר"י קאפח (עם המקור הערבי).
15 מאמר ראשון אות ד.

10 קובץ א אות רי"ט. הובא גם במאמרי הראי"ה עמ' 70.
11 הגילוי העצמי הנזכר לעיל.
12 את הנשמה.
13 עמ' נ"ב מהדורת הגאון מהר"י קאפח (עם המקור הערבי).